

Sygn. akt II KK 367/19

POSTANOWIENIE

Dnia 5 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Przemysław Kalinowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Zbigniew Puskarski

Protokolant Małgorzata Sobieszczańska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Andrzeja Pogorzelskiego,
w sprawie **M. S.**

podejrzanego o popełnienie czynów z art. 271 § 3 k.k. i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 5 stycznia 2021 r.,

kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść

od postanowienia Sądu Rejonowego w Ł.

z dnia 30 października 2018 r., sygn. akt IV Kp (...)

zmieniającego postanowienie prokuratora

z dnia 20 marca 2018 r., sygn. akt PK I WZ Ds. (...),

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Ł. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 29 grudnia 2017 r. umorzono w stosunku do podejrzanego M. S. śledztwo o popełnienie czynów z art. 271 § 3 k.k. i art. 239 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i inne. W dniu 9 lutego 2018 r. do organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze wpłynął wniosek obrońcy podejrzanego adwokata P.P. o przyznanie zwrotu kosztów wynagrodzenia za obronę, wraz z kopią faktury (...)/2017 z dnia 22 lutego 2017 r. Zarządzeniem z dnia 15.02.2018 r. obrońca

został wezwany do usunięcia braków formalnych pisma procesowego przez przedłożenie dokumentów uzasadniających poniesione koszty związane z obroną M. S.

Postanowieniem z dnia 20 marca 2018 r. prokurator Prokuratury Regionalnej w [...]. del. do (...) Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w W. nie uwzględnił wniosku obrońcy podejrzanego o zwrot wyłożonych kosztów wynagrodzenia za obronę podejrzanego M. S.

Zażaleniem z dnia 3 kwietnia 2018 r. obrońca M. S. zaskarżył powyższe postanowienie, zarzucając mu:

1. obrazę przepisów postępowania, mogącą mieć wpływ na treść postanowienia, a mianowicie art. 632 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 616 § 1 k.p.k. polegającą na nieuwzględnieniu wniosku o zwrot wyłożonych kosztów wynagrodzenia obrońcy,
2. błąd w ustaleniach faktycznych, mogący mieć wpływ na treść postanowienia, a mianowicie błędne przyjęcie, że faktura VAT załączona do wniosku nie udowadnia wysokości wyłożonych kosztów obrony w postępowaniu przygotowawczym, a także dokonanie nieuzasadnionego rozróżnienia pomiędzy podmiotami M. S. a „Specjalistyczną Praktyką Lekarską (...) M. S. ”, które to podmioty są tożsame i jest nim zawsze jeden i ten sam M. S.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przyznanie zwrotu wyłożonych kosztów wynagrodzenia obrońcy zgodnie z wnioskiem z dnia 2 lutego 2018 r.

Postanowieniem z dnia 30 października 2018 r., sygn. akt IV Kp (...), Sąd Rejonowy w Ł., zmienił zaskarżone postanowienie i przyznał podejrzanemu M. S. od Skarbu Państwa kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów wynagrodzenia obrońcy.

Obecnie Prokurator Generalny wniósł kasację od postanowienia Sądu Rejonowego w Ł. z dnia 30 października 2018 r., sygn. akt IV Kp (...), zmieniającego postanowienie prokuratora Prokuratury Regionalnej w W. del. do (...) Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej

i Korupcji Prokuratury Krajowej w W. z dnia 20 marca 2018 r., sygn. akt PK I WZ Ds (...), zaskarżając powyższe postanowienie w całości, na niekorzyść podejrzanego M. S. Autor kasacji zarzucił :

1. rażące i mające istotny wpływ na treść postanowienia naruszenie przepisów prawa procesowego - art. 92 k.p.k. i art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 98 1 k.p.k., polegające na pominięciu wynikających z akt sprawy istotnych okoliczności faktycznych oraz określonych w § 15 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1800) przesłanek, które winny być brane pod uwagę przy określaniu wysokości opłaty za czynności adwokackie i nie wyjaśnieniu w uzasadnieniu postanowienia przesłanek, którymi kierował się sąd przy ustaleniu wysokości przyznanej podejrzanemu M. S. od Skarbu Państwa kwoty 3.600 złotych z tytułu zwrotu kosztów wynagrodzenia obrońcy;
2. rażące i mogące mieć istotny wpływ na treść postanowienia naruszenie przepisów postępowania - art. 464 § 1 k.p.k. w zw. z art. 117 § 1 k.p.k. polegające na niepowiadomieniu prokuratora o terminie posiedzenia w przedmiocie rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratora z dnia 20 marca 2018 roku - nie uwzględniającego wniosku obrońcy o zwrot wyłożonych kosztów wynagrodzenia za obronę podejrzanego M. S. - i rozpoznanie sprawy bez jego udziału, natomiast z udziałem obrońcy podejrzanego, co naruszyło zasadę równego traktowania stron postępowania.

W konkluzji, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego w Ł. i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja wniesiona przez Prokuratora Generalnego okazała się zasadna, a zamieszczony w niej wniosek zasługiwał na uwzględnienie. Rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w Ł., które zapadło w niniejszym postępowaniu w kwestii wysokości

przyznanej M. S. kwoty zwrotu kosztów ustanowienia jednego obrońcy - nie może być uznane za trafne. Analiza uzasadnienia tego postanowienia prowadzi do wniosku, iż sąd ten nie rozważył i nie przedstawił w należyty sposób istotnych okoliczności mających znaczenie przy ustalaniu wysokości podlegających zwrotowi wydatków związanych z ustanowieniem przez podejrzanego M. S. obrońcy, wchodzących w skład kosztów procesu ponoszonych przez Skarb Państwa w związku z umorzeniem postępowania.

Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest generalna zasada wynikająca z treści art. 632 pkt 2 k.p.k., zgodnie z którą w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania koszty procesu w sprawach z oskarżenia publicznego ponosi Skarb Państwa z wyjątkiem należności z tytułu udziału adwokata lub radcy prawnego w charakterze pełnomocnika pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego albo innej osoby. Z kolei do kosztów procesu, zgodnie z art. 616 § 1 k.p.k. należą koszty sądowe oraz uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika. W omawianej sprawie nie ulega zatem wątpliwości, że uprawnienie podejrzanego M. S., wobec którego umorzono śledztwo na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k., do wystąpienia o zwrot wydatków poniesionych z tytułu ustanowienia w postępowaniu przygotowawczym obrońcy z wyboru wynikało z treści wyżej przywołanych norm. W sprawie nie zaistniały bowiem przewidziane w art. 632a § 2 k.p.k. wyjątki od wyrażonej w art. 632 pkt 2 k.p.k. zasady.

Zasady rozliczania kosztów procesu, określone w art. 632 pkt 2 k.p.k., odnoszą się również do postępowania przygotowawczego od chwili jego wszczęcia (art. 616 § 2 pkt 2 k.p.k.). Jeżeli sprawa zakończyła się umorzeniem na tym etapie postępowania, to organ postępowania przygotowawczego ma obowiązek zwrotu uzasadnionych wydatków poniesionych przez uczestnika tego postępowania na jego wniosek od momentu, gdy stał się on stroną - w przypadku podejrzanego poczynając od fazy in personam (vide: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2015 r., III KK 399/14,).

Bezzasadnie zatem prokurator Prokuratury Regionalnej w [...]. del. do (...) Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej

i Korupcji Prokuratury Krajowej w W. nie uwzględnił w całości wniosku obrońcy podejrzanego o zwrot wyłożonych kosztów wynagrodzenia za obronę podejrzanego M. S. Rzeczywiście, całkowita odmowa zwrotu poniesionych wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy jest w ujęciu systemowym, ograniczeniem prawa do obrony.

Jednocześnie, nie można jednak zgodzić się z poglądem wyrażonym w postanowieniu Sądu Rejonowego w Ł. co do tego, że *„brak jest zatem jakichkolwiek przesłanek do limitowania w tym zakresie „odpowiedzialności” Skarbu Państwa”*. Autor nadzwyczajnego środka zaskarżenia trafnie przywołuje liczne orzeczenia zarówno Sądu Najwyższego, jak i sądów powszechnych, w których dominuje pogląd, że wprawdzie zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o advokaturze opłaty za czynności adwokackie ustala umowa z klientem, niemniej umowa ta jest wiążąca tylko w relacji między pełnomocnikiem będącym adwokatem i jego mocodawcą. Natomiast określona w umowie wysokość opłat za czynności adwokackie nie musi stanowić podstawy zasądzenia przez sąd poniesionych przez stronę kosztów zastępstwa prawnego. Orzekający w tej sprawie sąd jest bowiem zobowiązany do wydania rozstrzygnięcia mieszczącego się w granicach między jednokrotnością a sześciokrotnością stawki minimalnej określonej w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800 ze zm.) – postanowienie SN z dnia 30 października 2017 r., WO 14/17.

Nie ulega zatem wątpliwości, że wbrew przekonaniu Sądu Rejonowego wyrażonemu w zaskarżonym orzeczeniu, wysokość kwoty zwracanej przez Skarb Państwa z tytułu poniesionych kosztów ustanowienia w sprawie jednego obrońcy – jest jednak limitowana. Wynika to przede wszystkim z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o advokaturze (t.j. Dz. U. 2020.1651), w którym przyznano Ministrowi Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej i Krajowej Rady Radców Prawnych, uprawnienie do określenia, w drodze rozporządzenia, wysokości opłat za czynności adwokackie przed organami wymiaru sprawiedliwości, stanowiących podstawę do zasądzenia przez sądy kosztów zastępstwa prawnego i kosztów adwokackich, wskazując przy tym, że

ustalenie opłaty wyższej niż stawka minimalna, o której mowa w ust. 3 tego przepisu, lecz nie przekraczającej sześciokrotności tej stawki, może być uzasadnione rodzajem i zawartością sprawy oraz niezbędnym nakładem pracy adwokata (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2020 r., IV KK 268/19).

Zatem, to już ustawodawca przewidział wprowadzenie regulacji kształtującej granice zwrotu przez Skarb Państwa kosztów obrony poniesionych przez oskarżonego. Co więcej, w rozporządzeniu wydanym na podstawie wspomnianego upoważnienia ustawowego znajdują się konkretne przesłanki mające stanowić pomoc przy określaniu wysokości zwracanych wydatków związanych z działaniami ustanowionego obrońcy. Co do zasady, stosownie do § 15 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 2015.1800 ze zm.), wysokość opłaty należnej obrońcy w sprawach wymagających przeprowadzenia rozprawy, ustala się w wysokości przewyższającej stawkę minimalną, która nie może przekroczyć sześciokrotności tej stawki, ani wartości przedmiotu sprawy – przy uwzględnieniu takich okoliczności występujących w realiach sprawy, jak: 1) niezbędny nakład pracy adwokata, w szczególności poświęcony czas na przygotowanie się do prowadzenia sprawy, liczba stawiennictw w sądzie, w tym na rozprawach i posiedzeniach, czynności podjęte w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu; 2) wartość przedmiotu sprawy; 3) wkład pracy adwokata w przyczynienie się do wyjaśnienia okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, jak również do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia istotnych zagadnień prawnych budzących wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie; 4) rodzaj i zawartość sprawy, w szczególności tryb i czas prowadzenia sprawy, obszerność zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego lub biegłych sądowych, dowodu z zeznań świadków, dowodu z dokumentów, o znacznym stopniu skomplikowania i obszerności.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy ograniczył się do stwierdzenia, że należało zaskarżone postanowienie zmienić i przyznać podejrzanemu M. S. od Skarbu Państwa kwotę 3.600 złotych tytułem zwrotu kosztów wynagrodzenia

obrońcy według norm przepisanych, nie przekraczających wyznaczonej przez ustawodawcę granicy. Można więc wnosić, że Sąd przyjął jako podlegającą zwrotowi kwotę stanowiącą sześciokrotność stawki minimalnej wskazanej w § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia, uznając przy tym, że tak ustalona kwota w maksymalnej jej wysokości, nie będzie przekraczać określonej w tymże rozporządzeniu maksymalnej granicy. Zarazem jednak nie wskazano na żadną z przesłanek wymienionych w rozporządzeniu i przywołanych powyżej, która uzasadniałaby zastosowanie sześciokrotności stawki minimalnej, co uzasadnia pogląd o rażącym naruszeniu dyrektywy wyrażonej w § 15 ust. 3 powołanego wyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

W wypadku, gdy dochodzona kwota wynagrodzenia obrońcy jest wyższa od minimalnej stawki, niezbędnym jest dokonanie przez sąd oceny okoliczności uzasadniających określenie opłaty w wysokości przewyższającej stawkę minimalną wskazanych w § 15 ust. 3 rozporządzenia. Nawet gdyby przyjąć, że ocena w tym zakresie została pozostawiona swobodnemu uznaniu sądu orzekającego, w ramach tzw. dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej, to niewątpliwie podjęte w tym zakresie rozstrzygnięcie musi jednoznacznie odwoływać się do konkretnych przesłanek wskazanych w rozporządzeniu.

Nie ulega też wątpliwości, że Sąd orzekający w tej sprawie całkowicie pominął zmianę jaka nastąpiła w treści przepisu § 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie, w którym obecnie przewidziane jest w ust. 2 i 3, wyraźne rozróżnienie przy ustalaniu wysokości opłat w sprawach wymagających przeprowadzenia rozprawy i w sprawach niewymagających przeprowadzenia rozprawy. Regulacje te stanowią istotne novum w porównaniu do poprzednio obowiązującego rozporządzenia z dnia 28 września 2002 roku, które w treści przepisu § 2 nie zawierało takiego zróżnicowania. Stosownie do nowej regulacji, możliwość ustalenia opłaty w wysokości przewyższającej stawkę minimalną do wysokości nieprzekraczającej sześciokrotności tej stawki, została ograniczona do spraw, które wymagają przeprowadzenia rozprawy. Natomiast w sprawach niewymagających

przeprowadzenia rozprawy, opłatę ustala się w wysokości równej stawce minimalnej. W tej ostatniej sytuacji, stawka minimalna jest stawką sztywną, nie podlegającą ocenie ani modyfikacji. W niniejszej sprawie postępowanie karne prowadzone wobec M. S. zostało prawomocnie umorzone na etapie postępowania przygotowawczego i sprawa nie trafiła w ogóle do sądu. Brak odniesienia się do zmienionego stanu prawnego także należało ocenić w kategoriach uchybienia mogącego mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Nie ulega też wątpliwości, że w toku rozpoznawania środka odwoławczego Sąd Rejonowy dopuścił się także rażącego naruszenia art. 464 § 1 k.p.k. Przepis ten odnosi się do wewnętrznej jawności posiedzenia, przewidując uprawnienie stron, obrońców i pełnomocników do udziału w posiedzeniu Sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na postanowienie kończące postępowanie, na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego innego niż tymczasowe aresztowanie, na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego oraz na zatrzymanie. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 września 2016 roku, sygn. akt V KK 36/16 (OSNKW 2016/1 1/77), dekodując pojęcie orzeczenia kończącego postępowanie w rozumieniu art. 521 § 1 k.p.k. wskazał, że orzeczeniami kończącymi postępowanie w rozumieniu tego przepisu są nie tylko wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania, a więc m.in. wyroki skazujące, uniewinniające lub postanowienia o umorzeniu postępowania. Kończą postępowanie także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, także pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem, że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, powodując trwałe skutki. Dotyczyć one mogą również samych kosztów procesu, jeżeli ich określenie i rozstrzygnięcie tego kto i w jakiej części je ponosi stanowi odrębny, właśnie samoistny byt procesowy.

Tym samym Sąd Rejonowy w Ł., jako sąd odwoławczy, obowiązany był zawiadomić zarówno prokuratora, podejrzanego, jak i jego obrońcę o terminie posiedzenia wyznaczonego na dzień 30 października 2018 r., w celu umożliwienia stronom wzięcia w nim udziału, co jasno wynika także z regulacji zawartej w art. 117 § 1 k.p.k. Z akt sprawy wynika natomiast, że zarządzenie o powiadomieniu stron zostało wprawdzie wydane, ale nie zostało wykonane, w następstwie czego

prokurator o terminie posiedzenia nie został powiadomiony i nie brał w nim udziału (k. 27, 30, 31, 33 akt IV Kp [...] /18; k. 339 akt PK I WZ Ds [...]). Na posiedzenie stawiał się natomiast substytut obrońcy P.P. i w nim uczestniczył (k. 23, 24 akt IV Kp [...] /18). Zgodnie z art. 117 § 2 k.p.k. czynności nie przeprowadza się, jeżeli osoba uprawniona nie stawiała się, a brak jest dowodu, że została o niej powiadomiona. Zgodzić się trzeba z tezą skarżącego, że wskazany w tym przepisie brak dowodu powiadomienia obejmuje również sytuację, gdy do osoby uprawnionej nie zostało w ogóle skierowane powiadomienie o terminie dokonania czynności.

Opisane wyżej uchybienie sądu orzekającego w przedmiocie wniosku, mogło mieć istotny wpływ na treść postanowienia wydanego w dniu 30 października 2018 r. albowiem orzeczenie to zapadło z naruszeniem zasady równego traktowania stron postępowania i w tym konkretnym przypadku pozbawiło oskarżyciela publicznego możliwości przedstawienia okoliczności faktycznych i prawnych, które powinny zostać rozpatrzone przez sąd przy podejmowaniu rozstrzygnięcia w przedmiocie zwrotu poniesionych kosztów obrony. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 września 2013 roku, sygn. V Kz 67/13 (Lex nr 1365527), prokurator nie ma "generalnego" uprawnienia do udziału w posiedzeniach sądu, ale traktowany jest - zgodnie z zasadą równości broni - tak samo, jak inni uczestnicy postępowania.

Podsumowując, stwierdzić trzeba, że zaskarżone rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w Ł. w sposób rażąco naruszało przepis art. 92 k.p.k. przez brak rozważenia podstaw i przesłanek określonych w § 15 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, które winny być brane pod uwagę przy określaniu wysokości kosztów zwracanych przez Skarb Państwa podejrzanemu z tytułu ustanowienia obrońcy, a także zapadło z naruszeniem obowiązku zawiadomienia o terminie posiedzenia wszystkich uprawnionych do wzięcia w nim udziału.

Ranga obu wymienionych uchybień jest tego rodzaju, że mogły one w sposób istotny wpłynąć na treść orzeczenia zaskarżonego kasacją.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy w Ł. powinien uwzględnić powyższe uwagi, rozważyć, czy zmiana stanu prawnego wyrażająca się obecnym brzmieniem § 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie - ma znaczenie dla rozstrzygnięcia w realiach tej sprawy, a w wypadku stwierdzenia podstaw do zasądzenia M. S. kosztów zastępstwa adwokackiego w podwyższonej wysokości przekraczającej stawkę minimalną – wskazać konkretne przesłanki stanowiące podstawę do zajęcia takiego stanowiska.

Mając to wszystko na uwadze Sąd Najwyższy postanowił, jak na wstępie.